

Моргай Л.А.
доктор філософії,
доцент кафедри
соціальної педагогіки та соціальної роботи

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
м. Умань, Україна

НАСИЛЬСТВО В СІМ'Ї ЯК СОЦІАЛЬНА ПРОБЛЕМА

Насильство – це будь-які умисні дії однієї людини по відношенню до іншої, якщо ці дії порушують права й свободи людини, наносять їй фізичну, моральну чи психологічну шкоду [2, с. 278].

Виділяють фізичне, сексуальне, психологічне, економічне насильство в сім'ї.

Фізичне насильство – умисне нанесення одним членом сім'ї іншому члену сім'ї побоїв, тілесних ушкоджень, що може призвести чи призвело до смерті постраждалого, порушення фізичного чи психічного здоров'я, завдання шкоди його честі та гідності.

Сексуальне насильство – протиправне посягання одного члена сім'ї на статеву недоторканість іншого члена сім'ї, а також дії сексуального характеру щодо неповнолітнього члена сім'ї.

Психологічне насильство – насильство, пов'язане з дією одного члена сім'ї на психіку іншого члена сім'ї шляхом словесних образ чи погроз, переслідування, залякування, якими навмисно спричиняється емоційна невпевненість, нездатність захистити себе та може завдатися або завдається шкода психічному здоров'ю.

Економічне насильство – умисне позбавлення одним членом сім'ї іншого члена сім'ї житла, їжі, одягу та іншого майна чи коштів, на які постраждалий має передбачене законом право, що може призвести до його смерті, викликати порушення фізичного чи психічного здоров'я [3].

Щодо насильства над дітьми в сім'ї, то в практиці соціальної роботи часто використовують поняття «жорстоке поводження з дітьми». І, окрім

фізичного, психологічного, сексуального та економічного насильства, інколи виділяють ще й *недбале ставлення до дитини* – відсутність з боку батьків належного забезпечення умов, потрібних для здорового розвитку дитини, що включають наявність достатнього харчування, одягу, житла, виховання, освіти, медичної допомоги; а також відсутність уваги, залишення дитини без нагляду, внаслідок чого вона може стати жертвою нещасного випадку. Може виникати як через об'єктивні причини (бідність, психічні хвороби батьків, їхня недосвідченість), так і через суб'єктивні [3].

Якщо говорити про насильство над людьми літнього віку, то до нього відносять: відсутність медичної допомоги, погане харчування, насильницьке відокремлення від інших членів родини, привласнення їхніх грошей чи речей.

Окреслюючи проблему насильства, важливо констатувати, що насильство – це явище, яке виникає з діяльності людини. При цьому інколи наголошують на тому, що насильство можна розглядати і як вияв бездіяльності. Прикладом цього можуть слугувати випадки ненадання допомоги людині, яка її потребує, ігнорування, недбале ставлення до дитини, людини похилого віку тощо. Така діяльність чи бездіяльність характеризується певними властивостями:

– *умисність*: насильство завжди спрямоване на досягнення певної цілі, воно є наслідком продуманої дії, тобто не є випадковим;

– *порушення прав та свобод іншої людини*: насильство завжди пов'язане з порушенням якихось прав особистості або групи осіб;

– *низький рівень самозахисту*: між учасниками насильницьких дій наявні різні переваги: фізична сила (чоловік щодо дружини, батьки щодо дітей, дорослі щодо людей похилого віку), вікові переваги (батьків щодо дітей);

– *спричинення шкоди* (фізичної, моральної).

Концептуальне осмислення «насильства в сім'ї» демонструє наявність різних аспектів цього явища, зокрема: етапність чи циклічність; здатність до

повторення; здатність до посилення (кожен наступний акт є більш загрозливим для жертви); є ефективним, швидким та найменш витратним засобом досягнення результату; відповідальність завжди є на стороні кривдника, незалежно від того, які дії чинить жертва; існування тісних емоційних зв'язків між кривдником та жертвою, що перешкоджає зверненню за сторонньою допомогою [3].

Можна констатувати п'ять типів сімейної жорстокості:

– чоловіка щодо дружини чи навпаки (так зване подружнє насилля); з боку батьків щодо дітей; дітей і онуків щодо пристарілих родичів; старших дітей щодо молодших; одних членів сім'ї щодо інших;

– варто зауважити, що самі жертви насилля схильні приховувати свідчення та факти насильства та зловживання. Подібна поведінка може бути зумовлена такими причинами;

– жертва може бути залежна від насильника у своїх основних життєвих потребах, що пов'язані з її виживанням; страх перед посиленням насильства;

– страх залишити домівку та бути поміщеним у стаціонарний заклад;

– жертва може брати на себе відповідальність за поведінку насильника, відчувати сором чи провину за виховання дочки чи сина, які чинять насильство чи поблажливо ставляться до випадків насильства з боку інших;

– тосунки прив'язаності можуть бути набагато сильнішими, ніж бажання вийти із ситуації та покласти край насиллю; страх піддати небезпеці статус сім'ї в громаді; уявлення про те, що приватне домінує в сім'ї і стороннім людям немає справи до того, що відбувається між родичами.

Однак 70 % всіх жертв важких насильницьких актів у сім'ї становлять жінки і діти.

Офіційна статистика стосовно домашнього насильства не відображає реальної картини, оскільки більшість жертв не звертається за допомогою до органів внутрішніх справ. За даними опитувань, насильство в українській

сім'ї – досить поширене явище. Соціологічні дослідження свідчать: 68 % жінок у країні потерпають від знущань у сім'ї, серед яких 20 % – «зазвичай або часто» (найчастіше – це побої з боку чоловіка), 50 % жінок зазнавали сексуальних домагань на роботі, а 8 % із них – досить часто [1].

За результатами кримінологічних досліджень, у 57,2 % сімейно-побутові злочини супроводжувались фізичним насильством над жертвою у 18 % – їхні учасники застосовували холодну зброю. Вартий уваги і той факт, що насильство в сім'ї не є винятковою монополією чоловіків – питома вага осіб жіночої статі, які вчинили злочини на побутовому ґрунті, – 26,3 % [1].

На жаль, інформація про масштаби цього соціального зла в нашій країні є не зовсім об'єктивною та достовірною. Крім того, випадки насильства стосовно жінок, дітей, людей похилого віку, їхня поширеність та типологія залишаються здебільшого прихованими і не знаходять відображення у статистиці. Особливо це стосується сексуального та домашнього психологічного насильства.

Отже, насильство в сім'ї як соціальна проблема є досить поширеним явищем в Україні та світі. Щодо роботи соціальних працівників, то їхня функція полягає в тому, щоб завчасно побачити проблему і вчасно повідомити соціальні служби.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Вступ до соціальної роботи : навчальний посібник [Семигіна Т. В., Мигович І. І., Грига І. М. та ін.]; за ред. Т. В. Семигіної, І. І. Миговича. К. : Академвидав, 2005. 304 с.
2. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери: 2-е видання Київ, Сімферополь: Універсум, 2012. 536 с
3. Лукашевич М. П., Семигіна Т. В. Соціальна робота: підручник. Київ, 2009. 367 с.